Od politickej ekonómie a ekofeminizmu k feministickej politickej ekológii / Ľubica Kobová

Salleh, A. (ed.) 2009. Eco-Sufficiency & Global Justice: Women Write Political Ecology. London & New York & North Melbourne: Pluto Press & Spinifex Press.

Ako o tom v úvode píše editorka antológie Ariel Salleh, zborník šestnástich esejí *Eco-Sufficiency & Global Justice: Women Write Political Ecology* vznikal zo stretnutí aktivistiek a akademičiek prinajmenšom od roku 2006. Naliehavosť problémov, ktoré texty nastoľujú, dnes ešte podčiarkuje ekonomická a finančná kríza. Ak teda čitateľky a čitatelia siahnu po knihe vedení týmto bezprostrednejším motívom, nebude to na škodu veci. Predpokladám totiž, že pre vstup do premýšľania politickej ekológie z pozície politickej ekonómie a ekofeminizmu – ktoré sú pre túto subdisciplínu kritickými zdrojmi – na Slovensku a pravdepodobne ani v Českej republike, neexistuje vybudované zázemie v podobe kritického disciplinárneho vedenia. Šestnásť rôznych príspevkov v publikácii je skutočne vynikajúcim spôsobom, ako in medias res aspoň na skúšku pristúpiť na „iné" premýšľanie napr. o ekologickom aktivizme, údajnom esencializme ekofeminizmu alebo o začleňovaní rodu do globálnych politík. Preto sa skôr než na metateoretické premýšľanie všetkých problémov a prístupov uvažovaných v publikácii pokúsim v tejto recenzii zamerať na predstavenie ich rôznosti a ponúknuť ich tak ako príklady, ktoré by mohli inšpirovať premýšľanie, aktivizmus a výskum lokalizovaný „u nás".

Publikácia je rozdelená do piatich častí organizujúcich príspevky podľa ich hlavných tém: Histórie, Matéria, Vládnutie, Energia a Hnutie. Najmä príspevky v prvej a poslednej časti si nárokujú na opis nového konceptuálneho aparátu politickej ekológie, väčšina ďalších príspevkov skúma konkrétne prípady globálnej nespravodlivosti a hnutí, ktoré sa pri nich budovali, ale aj politické dokumenty a procesy.

Ariel Salleh, editorka publikácie, výskumníčka na University of Sydney, v úvodnom a záverečnom texte predstavuje projekt politickej ekológie prostredníctvom problému, ktorý by mal skúmať. Je ním zadlženie, dlh manifestujúci sa v troch typoch vzťahov – ako sociálny dlh (nadhodnota, ktorú kapitalisti dlžia zamestnankyniam a zamestnancom), ekologický dlh (ktorý dlží globálny sever globálnemu juhu za to, že drancoval a drancuje prírodné prostriedky výroby alebo prostriedky na živobytie patriace neindustriálnym národom) a stelesnený dlh (dlh severu aj juhu všetkým reprodukčným pracovníčkam a pracovníkom, ktorí sa starajú o regeneráciu výrobných podmienok). Hoci sa z tejto charakterizácie môže zdať, že uvedené zadlženie by bolo možné vyriešiť monetárnym spôsobom ako vyplatenie pracovníkov a pracovníčok v podmienkach vykorisťovania, nie je to tak. Významným aktérom – a toto je jeden z hlavných príspevkov projektu politickej ekológie k environmentálno-politickému aj politicko-ekonomickému uvažovaniu – je ekosystém. Hegemónne diskurzy politík aj vedenia uvažujú o ekosystéme ako o „Inom", s ktorým ľudia interagujú. Ako píše Salleh, prvým krokom jej prístupu stelesneného materializmu je uchopenie toho, že „samotní ľudia existujú ‚v' prírode, a [že] sociálne inštitúcie a vedenia treba rekonštituovať v duchu tejto holistickej skutočnosti" (s. 20). Jednoducho, medzi ľuďmi a ekosystémom neexistuje delia-

---

GENDEROVÉ NEROVNOSTI V ROCE PEKING + 15 / Zuzana Uhde

Význam dodržování práv žen všude na světě a úsilí o prosazení genderové spravedlnosti je již dlouhodobě v mezinárodním kontextu uznáván, o čemž svědčí i skutečnost, že si v roce 2010 připomínáme několik výročí významných pro boj za práva žen a genderovou spravedlnost: na konci roku 2009 uplynulo 30 let od podepsání Úmluvy o odstranění všech forem diskriminace žen (CEDAW), uplynulo rovněž 15 let od podepsání Akční platformy na 4. světové konferenci o ženách v Pekingu a 8. března jsme si připomenuli 100. výročí mezinárodního dne žen.

Mezinárodní den žen zůstává i dnes připomínkou stále relevantního boje za rovné společenské postavení žen a mužů a za genderovou spravedlnost. I když byla v uplynulém století prosazena zejména v legislativní oblasti řada pozitivních změn – volební právo pro ženy, rovná práva v manželství, zakotvení reprodukčních práv, právní postihy domácího násilí a legislativní zákaz diskriminace na základě pohlaví – prosazování těchto práv v praxi je v současnosti stále nedostatečné. V rozvinutých zemích zůstává problematickou oblastí vliv na rozhodování a vyloučení žen z mocenských pozic, stejně jako institucionalizované násilí na ženách, genderově motivované obtěžování, rovná práva pro lesby a gaye a stereotypní genderové vzorce. Tyto problémy nepochybně neztratily nic na své aktuálnosti, nicméně v éře prohlubujících se sociálních konfliktů by neměly zastínit problémy marginalizovaných skupin žen a cizinek v těchto průmyslových zemích a žen z rozvojových zemí, jejichž podřízené postavení je násobeno globálními ekonomickými nerovnostmi a válečnými konflikty. Jak v rozvojových, tak v rozvinutých zemích totiž platí, že skupina žen, které mohou využít dosažených pozitivních změn v oblasti genderové rovnosti, zůstává minoritou. V této souvislosti je pří-

ca čiara, ba dokonca nie sú voči sebe ani symetrické, ale ekosystém je množinou, ktorá zahŕňa ľudí.

Text Silvie Federici je úryvkom z jej knihy Caliban and the Witch (2004), v ktorej sleduje dejiny primitívnej akumulácie a rolu žien v nich. V protiklade k Foucaultovej téze o vzniku biopolitiky v západných európskych štátoch, ktorý vznik tohto typu správy populácií situuje do hladomoru v 18. storočí, Federici pre pochopenie zmien v politike reprodukcie a sexuality vyzdvihuje význam populačnej, demografickej a s ňou súvisiacej ekonomickej krízy v 16. a 17. storočí. Príspevok Federici otvára z pohľadu histórie tému, ktorej sa, ako antropológie súčasnosti, venujú aj ďalšie texty, t. j. vytváranie hranice medzi výrobnou a reproduktívnou prácou žien (a detí). Aj text poľskej výskumníčky Ewy Charkiewicz, zakladateľky zaujímavej vzdelávacej, publikačnej a výskumnej organizácie Think-Tank Feministyczny, sa vracia k foucaultovskému rámcu. Ak, ako tvrdí Foucault, je suverenita založená v patria potestas, otcovskej moci podľa rímskeho práva, tak podľa Charkiewicz zároveň ráta aj s cura materna, povinnosťou žien starať sa. Autorka skúma odvrátenú stranu biopolitiky, ktorou je podľa nej – vychádzajúc z prác Giorgia Agambena – tanatopolitika a tanatoekonomika, teda „zviazanie ekonomických výrobných aj spotrebných procesov a všetkých nás so smrťou a vojnou" (s. 67). Práve práca starostlivosti, ktorú vykonávajú ženy, má zmierňovať sociálne náklady globálnej vojny vedenej proti prírode.

V časti Matéria sú sústredené najmä príspevky v podobe prípadových štúdií z rôznych častí sveta. Nalini Nayak sa venuje marketizácii rozvojovej politiky, v rámci ktorej sa má aj práca žien zaradiť do obehu na peňažných trhoch. Sleduje premenu rybárskych komunít v Indii od 70. rokov, v ktorých modernizácia zahŕňajúca mechanizáciu práce, zvyšovanie množstva úlovkov a identifikácia mužov s novým typom výroby znamenala pre ženy znemožnenie obživy pre ne dovtedy zvyčajným spôsobom. V konečnom dôsledku zmena výrobných technológií a deľby práce napomohla opätovnému zavedeniu vena a oslabila autonómiu žien. Autorka okrem potreby uplatňovať rozvojovú politiku podľa princípov participatívnej demokracie vyzýva najmä k tomu, aby sa prírodné zdroje obživy neprivatizovali, ale aby mali komunity (a v nich najmä ženy) zabezpečený prístup – „zvykové právo na ‚spoločný majetok' (commons)" (s. 119).

Kým na Slovensku či v Čechách sa práva na prístup k spoločnému majetku dožadujeme napr. tým, keď v reštauráciách žiadame o vodu z vodovodu, dostupnosť vody sa stala súčasťou zápasu feministických organizácií v Brazílii. Andrea Moraes a Patricia E. Perkins vo svojom texte prevádzajú históriou brazílskeho ženského hnutia od 70. rokov a jeho dominantnými témami, aby napokon poukázali na skúsenosť žien s „deliberatívnym manažmentom vody". Voda je pre ženy v Brazílii, z ktorých tretina pracuje v domácnostiach, extrémne dôležitá; dostupnosť k zdravým zdrojom vody je však veľmi obmedzená kvôli zosuvom pôdy, záplavám, nedostatočnej infraštruktúre a kanalizácii. Čiastočnou nápravou je podľa autoriek Národný vodný plán z roku 2006, jeho implementácia však podľa nich bude vyžadovať deprofesionalizáciu vodohospodárskej politiky prostredníctvom angažovania rôznych hnutí obyvateliek a obyvateľov.

Štúdia Zohl de Ishtar o vojenských pokusoch USA na Marshallových ostrovoch prebiehajúcich od 40. rokov doteraz je nielen šokujúcou správou o celkom zámernom zanedbávaní „bezpečnostných opatrení" pri jadrových pokusoch, ale aj príkladom dávnejšieho prípadu transnacionálnej solidarity. Jadrové znečistenie viacerých atolov malo priame dopady na reprodukčné a sexuálne zdravie žien a spôsobilo aj zvyšovanie hustoty obyvateľstva na atoloch, kam boli obyvatelia a obyvateľky nútení presídliť sa. S tým súvisia aj zmeny v rodových vzťahoch, predovšetkým nárast násilia páchaného na ženách aj deťoch. Na tieto – podľa autoriek – zločiny proti ľudskosti, upozorňovali ženy združené v organizácii Women United Together Marshall Islands v sérii prednášok spolu so známou protijadrovou ženskou organizáciou Greenham Common Women vo Veľkej Británii v roku 1986.

---

značné, že sté výročí MDŽ se v Evropě kryje s Evropským rokem proti chudobě a sociálnímu vyloučení, neboť ženy tvoří v globálním měřítku většinu chudých.

Sledování dodržování závazků genderové rovnosti je jedním z hlavních pilířů práce mezinárodní koalice Social Watch, která k výročí MDŽ vydala aktuální výpočty Indexu genderové spravedlnosti *(Gender Equity Index[1]). Tento index je postaven na porovnání relativní pozice žen ve vztahu k mužům v oblasti vzdělání (gramotnost a začlenění žen do primárního, sekundárního a terciárního vzdělání), socioekonomického postavení žen ve společnosti (míra ekonomické aktivity žen a rozdíl v příjmech mužů a žen) a jejich podílu na moci a společenském vlivu (míra zastoupení žen v politických orgánech, technických oborech a řídících pozicích). Index je vyjádřen na škále 0 až 100, přičemž 100 vyjadřuje neexistenci rozdílů na základě pohlaví, nicméně nehodnotí celkovou míru vzdělanosti, ekonomické úrovně či politické participace. V České republice byl v roce 2009 zaznamenán mírný pokles hodnoty indikátoru (68 bodů), který se drží pod průměrnou evropskou hodnotou, což s ohledem na dlouhodobější vývoj potvrzuje trend postupného zhoršování postavení žen v české společnosti. Celkově je Česká republika na 54. místě ze 156 zemí. Zatímco podle jiných indikátorů, například* Genderový index rozvoje *(Gender Related Development Index) publikovaný OSN, zaujímá ČR lepší postavení, při výpočtech za rok 2007 to byla 31. pozice ze 155 zemí, výpočty genderových rozdílů výlučně na základě poměrných rozdílů nevycházejí pro ČR už tak optimisticky. Naopak rozvojové a chudé země vycházejí z takového srovnání s ohledem na postavení žen lépe než v jiných indexech. Index genderové spravedlnosti totiž přímo nesouvisí s HDP dané země, jako zásadní se ukazuje společenská a politická vůle situaci žen zlepšit. Hodnoty indexu dosahují relativně nízkých hodnot v řadě vysokopříjmových zemí, například ve Švýcarsku, Slovinsku, Itálii a také v České republice.*

Ďalšie inšpirujúce prípadové štúdie sú začlenené do častí publikácie Energia a Hnutie. Ana Isla skúma dopady Kjótskeho protokolu (1997) a obchodovania s emisiami a kyslíkom na život žien v Kostarike. Vďaka Kjótskemu protokolu, často oslavovanému ako jedinečný nástroj globálnej environmentálnej politiky, znečisťovatelia zo signatárskych štátov v skutočnosti vykorisťujú lesy chudobných krajín globálneho juhu. Podľa Isla je „predaj oxidu uhličitého na zmiernenie uhlíkových emisií neokoloniálnou praxou, ktorá je triedne a rodovo predpojatá, a ktorá má negatívne dôsledky pre ekológiu chudobných krajín, ich zásobovacie hospodárstvo a predovšetkým pre ženy" (s. 205). Na Kostarike sú napr. z oblastí určených na zalesnenie (ktoré prináša zisk) nútene vysťahovávaní drobní roľníci a roľníčky či zberačky. Sťahujú sa do miest a turistických oblastí, kde je ich jedinou možnosťou námezdná práca, a tou je často prostituovanie turistkám a turistom prichádzajúcim na „romantické dovolenky".

Leigh Brownhill a Terisa E. Turner zase opisujú prípad iniciatívy žien v delte Nigeru proti spoločnosti Shell, ktorá znečisťovala ich životné prostredie spaľovaním plynov unikajúcich pri ťažbe ropy. Prvé protesty žien počas desiatich akčných dní na začiatku roku 1999 sa stretli s obrovským protiúderom v podobe policajného násilia, znásilňovania žien a vrážd. Radikalizovanie boja žien (o. i. aj v podobe prerušenia dodávok surovej ropy počas okupácie prietokových staníc) so sebou neprinieslo len označenie ich zastrešujúcej organizácie Niger Delta Women for Justice za teroristickú v roku 2003, ale aj to, že spoločnosti Agip, Chevron-Texaco, Mobil a Shell z delty Nigeru odišli. Nigérijské komunity spolu s 51 národnými členmi organizácie Friends of the Earth International a ďalšími občianskymi aktérmi v roku 2006 formulovali Abujskú deklaráciu za energetickú suverenitu. Energetická suverenita znamená demokratickú kontrolu prírodných zdrojov, a na tej by sa podľa deklarácie mali zúčastňovať aj ženy.

Príkladom transnacionálneho sieťovania je aj príbeh Shack/Slum Dwellers International – organizácie združujúcej malé sporivé kolektívy lumpenproletariátu na svete. Jeden z prvých sporiacich kolektívov, Mahila Milan z Bombaja, šetrenie, teda odkladanie malých peňažných obnosov jednotlivcami a jednotlivkyňami do spoločného fondu, nechápe primárne ako finančnú aktivitu, ale ako sociálnu prax. Akékoľvek, aj veľmi malé množstvo peňazí, jednotlivé členky a členovia kolektívov denne vyberajú na uliciach mesta – táto prax tak „kopíruje" temporalitu chudoby a zmazáva stigmu radikálneho vylúčenia, chudoby. Ako píše autor štúdie Leo Podlashuc, „nejde o množstvo peňazí, ale o samotný akt šetrenia" (s. 279). Z našetrených peňazí si členky kolektívu môžu požičať keď to potrebujú, a tiež sa z nich financujú spoločné projekty – napr. stavba spoločného domu.

Viacero príspevkov analyzuje globálne a národné politiky v oblasti environmentálnej a ekonomickej spravodlivosti. Napriek veľkému množstvu novších politických dokumentov na podporu rodovej rovnosti v rozličných oblastiach sa viaceré príspevky vracajú ako k komprehenzívnemu politickému dokumentu k Pekinskej akčnej platforme (1995). Meike Spitzner, ktorá predstavuje politiky Európskej únie o klimatickej zmene z rodového hľadiska, kritizuje existujúcu diskusiu o „spoločnej" klimatickej politike ako nezmyselnú. Podľa nej totiž „racionálny dialóg podkopávajú vládnuce sociálne normy súťaživej maskulinity, a s ňou spojené preceňovanie technológií, trhov a rozsiahlych projektov" (s. 223). Argumentuje za reálne, nielen numericky, väčšiu účasť žien na určovaní týchto politík – pozitívnym krokom je vznik siete The Gender and Climate Network v roku 2004 v Miláne.

Gigi Francisco a Peggy Antrobus vo svojom pohľade na Miléniové rozvojové ciele a stratégie uplatňovania rodového hľadiska v obchodných politikách nešetria kritikou. Francisco všetky pokusy začleniť rod do obchodných politík a reforiem považuje za zlyhanie. Ich výsledkom je totiž v prvom rade to, že sa stávajú nástrojmi zmierňovania dopadov liberalizácie a tvoria tak akúsi sociálnu sieť. V dru-

---

Podle Indexu genderové spravedlnosti Social Watch je nejvíce znevýhodněné postavení žen v porovnání s muži v Jemenu – jedné z prioritních zemí české rozvojové spolupráce, která se ovšem tomuto problému téměř nevěnuje, dále na Pobřeží slonoviny a v Indii. Celosvětově mají ženy nejvýrazněji nerovné postavení v porovnání s muži ve sféře politického vlivu a rozhodování. Nicméně nejvíce zemí – více než 50 % ze sledovaných zemí – zaznamenalo regres v uplynulém roce v oblasti socioekonomického postavení žen, což dále prohlubuje proces geografické polarizace mezi bohatými a chudými zeměmi, a to nejen s ohledem na ekonomické postavení žen. Ačkoliv v oblasti vzdělávání je postavení dívek s chlapci vyrovnanější, UNESCO upozorňuje, že finanční a ekonomická krize ohrožuje i dosavadní úroveň naplňování závazku dostupného vzdělávání pro všechny zejména v nejchudších státech světa (72 milionů dětí stále nemá přístup ke vzdělání), což ve většině případů dopadá hůře na dívky než chlapce.

V březnu tohoto roku také zasedala Komise pro postavení žen při OSN. Zaměřením letošního zasedání bylo hodnocení implementace závazků vymezených v Pekingské akční platformě, procesu, který je znám pod zkratkou Peking + 15. Publikace Social Watch k této příležitosti Putting gender economics at the forefront[2] *upozorňuje zejména na hluboký rozpor mezi formálně přijatými závazky a jejich prosazováním v praxi, který je dále prohlubován v souvislosti se současnou ekonomickou krizí. Dopady ekonomické krize na zhoršení postavení žen současně odhalují, že se nejedná o náhodný výkyv, ale o hlubší systémové příčiny feminizace chudoby a institucionalizovaného násilí na ženách. Postupné odbourávání systémů sociálního zajištění v rozvinutých zemích a rychle se zhoršující ekonomická situace rodin v rozvojových zemích zvyšují zátěž především žen, a to díky tradiční dělbě práce a zodpovědnosti žen za péči. Social Watch upozorňuje zejména na význam péče jak pro vyrovnání se s krizí, tak obecně pro celý systém monetární ekonomiky. Podle zpráv Rozvojového programu OSN (UNDP) hodnota neplacené domácí práce v průmyslových zemích představuje*

hom rade sa ich prostredníctvom chudobné ženy aj tak stávajú efektívnymi prispievateľkami systematickej expanzie a prehlbovania obchodných reforiem. „Dôvodom takýchto interpretácií a výsledkov je zúžené inštrumentálne a manažérske chápanie rodu vládami a multilaterálnymi orgánmi" (s. 158). Antrobus si zase všíma náboženský a ekonomický fundamentalizmus globálnych politík a prichádza k záveru, že „jadrom oboch je podriadenie a vykorisťovanie času žien, ich práce, sexuality, v jednom prípade v prospech patriarchátu a v druhom v prospech kapitalizmu" (s. 161).

Marilyn Waring podrobuje skúmaniu rôzne ekonomické a rozvojové indexy z hľadiska predpojatosti voči aktivitám žien a mužov. Za jeden z najväčších problémov týkajúci sa napr. systému národných účtov OSN (United Nations System of National Accounts – UNSNA), ale aj alternatívnych modelov, ktorými sú napr. index udržateľného ekonomického prospechu (The Index of Sustainable Economic Welfare – ISEW), index ľudského rozvoja (The Human Development Index – HDI) a indikátor skutočného pokroku (The Genuine Progress Indicator – GPI), považuje ich neschopnosť či obavu zo začlenenia nemonetárnych hodnôt do nich. Najďalej sa podľa autorky dostal GPI. Jeho autorom je Ronald Coleman a jeho jednotlivé aspekty sa odvíjajú od hlavného kritéria, ktorým je využívanie času. Autorka štúdie argumentuje za participatívnu tvorbu indikátorov a ako príklad uvádza indikátor skutočného pokroku z kanadskej Alberty zostavený s asistenciou Pembina Institute.

Uvedené politicko-analytické príspevky sa skúmaním konkrétnych opatrení a indikátorov podieľajú na formulácii teoretických záverov a východísk pre alternatívne feministické ekonomické a politické koncepcie. Tie načrtávajú príspevky Susan Hawthorne, Sabine U. O'Hara, Mary Mellor a editorky publikácie Ariel Salleh. Potreba šírenia iných prístupov sa artikuluje naprieč celou publikáciou. Ako píše Charkiewicz, ak „budujeme diskurzívne a materiálne obmedzenia pre uznanie príspevku žien k budovaniu bohatstva, výsledkom je delegitimizácia nárokov na užívanie tohto bohatstva" (s. 74). Aké sú teda predovšetkým nové diskurzívne súradnice, ktoré by mohla poskytnúť feministická ekonómia? Ako upozorňuje Susan Hawthorne, je nerozumné očakávať jednotu feministicko-ekonomických prístupov – „feministické ekonómky sa pohybujú v škále od liberálok, ktoré argumentujú za aktivizovanie žien v trhovej ekonomike, až po tie, ktoré tvrdia, že ženy už teraz praktizujú alternatívny hospodársky systém" (s. 95). Aj prispievateľky v publikácii svoje rámce definujú rôzne. Hawthorne vyzýva ku komplexnej či divokej ekonomike (complexity economics, wild economics), ktorá by mala reagovať na výzvy feministického, ekologického hnutia a hnutia pôvodných obyvateliek a obyvateľov. Mary Mellor zase kritizuje najmä financializáciu ekonomiky a uvažuje o novom monetárnom systéme a funkcii peňazí. Kým dnes sú peniaze hlavným mechanizmom, ktorý oddeľuje formálnu ekonomiku od neuznanej práce, podľa Mellor by peniaze budúcnosti mali byť najmä sociálne: „sociálne peniaze zbavené tlaku na výrobu zisku, by sa mohli používať ako mechanizmus na budovanie sociálnej integrácie a solidarity" (s. 263).

Sabine U. O'Hara formuluje niekoľko praktických inovácií, ktoré by feministická ekologická ekonómia mohla priniesť. Na malej ploche zhŕňa záujmy idúce naprieč ostatnými prístupmi v publikácii, preto ich uvádzam všetky: „Metodológie vychádzajú z dátových súborov, nie z existujúcich štatistík. / Výskumný návrh je participatívny, nie odtrhnutý od skúmaných aktérok a aktérov. / Stredom záujmu je rozhodovanie občianok a občanov, a nie zoraďovanie preferencií jednotlivkýň a jednotlivcov. / Jednotliví aktéri, aktérky a experti sa usilujú o transparentné vzťahy. / Nové teoretické modely nanovo definujú hlavné ekonomické aktivity, ktorými sú výroba, spotreba a tvorba bohatstva" (s. 190). Hoci tento zoznam môže vyzerať ako jednoduchý zoznam položiek „na odškrtnutie", jeho „rozmenenie na drobné" v konkrétnych projektoch – ako to napokon ukazujú aj príspevky v publikácii – znamená zásadné spochybnenie východísk vládnu-

---

přinejmenším polovinu HDP a pokrývá více než polovinu privátní spotřeby, v rozvojových zemích často ještě více. Péče a domácí práce jsou nepostradatelné v každé společnosti, ať už materiálně jako činnosti zprostředkující základní zaopatření rodiny a společnosti, či symbolicky jako činnosti, které posilují mezilidské vztahy a solidaritu ve společnosti. Social Watch navrhuje-lidskoprávní přístup jako řešení současné krize a nástroj odstranění chudoby a genderové nespravedlnosti. Kritika spadá zejména na výlučný důraz současných rozvojových programů na zisk, vymezený limitujícím způsobem, který nebere v úvahu neplacené pečující a zaopatřující aktivity ve většině případů vykonávané ženami. Social Watch v protikladu k tomu navrhuje, aby byla ekonomická opatření prováděna v návaznosti na naplňování sociálních a ekonomických lidských práv žen a mužů a aby byly investice do lidí zasažených krizí prioritou.

Stínovou zprávu hodnotící proces prosazování pekingských závazků v České republice vydal kolektiv autorek pod záštitou Friedrich Ebert Stiftung a Otevřené společnosti, o p. s.[3] Tato publikace systematicky mapuje všech 12 oblastí vymezených v Pekingské akční platformě a také mezinárodní kontext relevantní pro ČR s ohledem na rozvojovou spolupráci ČR a zapojení ČR v mezinárodních organizacích. Ačkoliv je Česká republika dlouhodobě podle statistik Eurostatu uváděna jako země s nejnižším podílem lidí žijících pod hranicí chudoby (1,5násobek životního minima), tento údaj plně nevykresluje situaci. V ČR sice žije asi milion lidí pod hranicí chudoby, z nichž tři čtvrtiny tvoří ženy, nicméně podíl lidí, kteří se svými příjmy pohybují těsně nad touto hranicí, je naopak ve srovnání s dalšími evropskými zeměmi jeden z nejvyšších. V situaci ekonomické krize, která s sebou nese riziko velkých sociálních propadů, tento údaj upozorňuje na naléhavou situaci. Mezi nejvíce ohrožené skupiny patří ženy samoživitelky, Romky, migrantky a lidé s tělesným postižením.

Nadnárodní koalice ženských a genderových organizací zdůrazňují zejména nutnost zapojení žen do rozhodování a vypracovávání plánů boje s krizí a odstraňování negativních sociálních důsledků krize. Genderové hledisko je v tomto ohledu jedním z hlavních as-

cich v ekonomickom a ekologickom uvažovaní hlavného prúdu. Ich radikálna interpretácia je o to dôležitejšia teraz, keď – ako tvrdí Salleh – panelové diskusie o roľníckych hnutiach či pôvodných obyvateľoch a obyvateľkách a feministické ekonomické sympóziá v akademickej komunite začínajú patriť k „dobrému bontónu". A napokon, poznatky z oblasti feministického uvažovania o ekonomike a rode by bolo príhodné uplatniť aj pri dnešnom skúmaní dopadov ekonomickej krízy.

Sociální teorie globalizace / Karolína Černá
Suša, O. 2010. Globalizace v sociálních souvislostech současnosti. Praha: Filosofia.

Nakladatelství Filosofia ve své odvážné a přínosné ediční řadě Filosofie a sociální vědy v současnosti vydalo monografii významného českého sociologa Olega Suši věnovanou problematice globalizace. Jedná se o vyvrcholení autorova dlouholetého bádání v Centru globálních studií AV ČR a UK. Již jen termín globalizace je podle mého mínění strašidlem každé soudobé teorie. Recenzovaná kniha se působivě snaží otřást diskursem, který se ustavil kolem pojmu globalizace nejen v českém prostředí. Autor si klade přímo za cíl „ukázat globalizaci v sociálních souvislostech současnosti jako komplex dynamických procesů utvářejících současný svět, jako fenomén s mnoha úrovněmi a dimenzemi" (s. 9). Toho se pokouší dosáhnout analýzou a kritikou nejzávažnějších aspektů spleti globalizačního diskursu, která způsobuje (nejen) politickou bezradnost a ochromuje pokusy o možnou alternativu tím, že vytváří falešnou představu o zakotveném všeobecně uznávaném a nezměnitelném světovém uspořádání, jehož předpokladem je nerovnost a důsledkem jsou škody na životním prostředí. Kniha je rozdělena do pěti vnitřně propojených oddílů.

Na počátku O. Suša představuje globalizaci (nebo globalizace) jako symbol diagnózy současnosti a rozebírá několik nejvýznačnějších metafor a teoretických modelů uchopujících globalizaci: svět jako jedno místo, globální síťová společnost, světosystém, globální kapitalismus a světová riziková společnost jako úvod do myšlení globalismu neboli reflexivního vědomí současné globalizace (s. 40), ze kterého autor upřednostňuje teorie informační společnosti Manuela Castellse a rizikové společnosti Ulricha Becka, jež prostupují celou publikací, a které, přestože je autor kritizuje, považuji za hlavní nosníky Sušova bádání. Dále v první kapitole nalezneme historické ukotvení globalizace, jejíž vývoj nesmíme považovat za lineární, ale naopak za za sebou následující vlny globalizace a deglobalizace. Například podle G. Therborna se dnes nacházíme v šesté vlně. W. Robinson naproti tomu současnou globalizaci definuje jako globální kapitalismus, tedy čtvrtou epochu kapitalismu, která se vyznačuje přechodem od národně státního kapitalismu ke kapitalismu transnacionálnímu, tedy přechodem od světosystému ke světové společnosti (s. 63). Důležitým závěrem dějinného zkoumání je poznání, že globalizace není nevratná, je historicky přechodná a celkově proměnlivá, jedná se tedy o historický fenomén (s. 47). Její současná podoba lidem přináší vedle příznivých faktorů, jakými jsou například nové možnosti komunikace, tři hlavní problémy: sociální nerovnost, dezintegraci a ekologickou krizi. Kolem nich se ustavují hnutí odporu, která společně vyžadují spravedlnost a udržitelnost, avšak schází zde konkrétní subjekt, který by nesl globální odpovědnost. To implikuje potřebu nadnárodního rámce řešení. O. Suša shrnuje cíl, který by měl být společný „společnosti živých lidí", a tím je: „demokratická kontrola využívání, redistribuce a konzervace hmotných i duchovních zdrojů v globál-

---

pektů, které musí být při vypracovávání protikrizových opatření brány v potaz. Pracovní skupina žen k financování rozvoje *(The Women's Working Group on Financing for Development), která sdružuje 13 mezinárodních organizací, klade důraz na nutnou demokratizaci OSN a zdůrazňuje nutnost reformy globální finanční architektury pod taktovkou OSN a s důrazem na lidská práva, nikoli na rozvoj definovaný pouze v termínech zisku. Prosazování lidských práv v jejich nedělitelnosti a genderové spravedlnosti jsou tak dva základní pilíře, na kterých by mělo být postkrizové uspořádání společnosti postaveno.*

Poznámky

1 *Anglická verze indexu viz: http://www.socialwatch.org/taxonomy/term/527.*

2 *Ke stažení v pdf formátu zde: http://www.socialwatch.org/node/11571.*

3 *Kubálková, P., Čáslavská, T. W. (eds.). 2010.* Ženy a česká společnost. Hodnocení implementace Pekingské akční platformy na národní a mezinárodní úrovni (Peking + 15). *Praha: Otevřená společnost, o. p. s. – Centrum ProEquality.*

SOUČASNÁ GLOBÁLNÍ KRIZE A JEJÍ VÝCHODISKA / Martin Brabec

Centrum globálních studií AV ČR společně s UK zorganizovalo v polovině listopadu v hlavní budově Akademie věd ČR v Praze již devátý ročník transdisciplinární konference „Filosofie a sociální vědy". Její třídenní program (11.–13. listopadu 2009) byl tentokrát zaměřený na aktuální problematiku krize a potenciálního postkrizového vývoje, s orientací na dopady na nerovnosti mezi muži a že-